

Col. Broos brief no 4
2-1-2

Beilen 6 April 1905

Beste mijnheer Nieuwenhuys

Hiërby zend ik u nog wat knipsels, brieven en enkele andere dingen die misschien bruikbaar zijn voor het archief. Spijt me erg dat de artikelen serie uit de Soerabajasche Courant zo gekarvend is. Waarschijnlijk kunt u de artikelen uit die Courant nog ergens krijgen. U weet dat mijn vader in zijn eerste Indische tijd redacteur van die Courant was, ook gaat hierbij een briefje van Brandt Coi, spint waeruit u misschien ook nog een bron kunt aanboren. ik hoop het niet berge te hebben. Het stuk van het schepel is u toch? Daarin staan ook wel tijd schriften genoemd waarin mijn vader heeft geschreven.

Als deze knipsels, aanbevelingen en brieven niet nodig zijn voor het archief wil ik ze graag terug hebben. Wij zijn erg op alle herinneringen aan hem gebeld en hebben eigenlijk alles nodig gemist deze jaren. Er was een grote band tussen hem en ons, en mijn moeder en ik zijn de enigen die persoonlijk liefde hebben voor

wat hij zag en wat hij schreef. onze kinderen hebben hem gelezen van allen gekend. maar voor hem en voor de halfrijpe achterkleinkinderen ken ik bijzonder blij dat er over hem zal worden gepubliceerd. hoop uitmoeit ik iemand van zijn kaliber met zijn volkomen gemis aan persoonlijke ijdelheid en zo zuiver in zijn werk en brieven, zonder enige gedachte aan mogelijke voordelen voor zich zelf.

De familie Prins waarvan sprake is in een van de verhalen hierbij, was een van die populairste en gefortuneerdste families destijds in Semarang, ook vlijde hetse en Prins die hier geboren werden, hoorden tot die kring, wellicht kent u hun namen.

Ik zou u erg graag ontmoeten om wat meer te horen over uw plannen en werk. Ik heb ook nog wat foto's die ik u kan laten zien en zou graag eens met u praten. Wij gaan morgen tot een weekje uit. Maar ik reken vast op uw komst als u nog maar 4 maanden gaat, eind April of begin Mei.

Met u. groeten van huis tot huis
uwe
J. Cox. Brooshoofd

Utrecht, 9 maart 1965
Adriaen van Ostadelaan 147, Telefoon 1 84 59

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Broos heeft me u
gem. 2.

Beste Lief,

De artikelen van je vader, waaraan ik destijds sprake, zijn gepubliceerd in een van de tijdschriften, die onder redactie hebben gestaan van Albert Verwey.

Naar ik meen komt het "Tweemaandelijks Tijdschrift" het meest in aanmerking om erop te worden negevolgd. Ik heb hier in huis slechts de eerste jaargang, maar de heer N. zal een of ander gemakkelijk kunnen naslaan. Mocht hij er niets in vinden, dan komen "De XXste Eeuw" en "De Beweging" aan het lood mijn aantekeningen betreffen uitsluitend de literaire bijdragen uit de laatste jaren van de vorige eeuw in die tijdschriften opgenomen.

Wil er ik bewaren een bijzonder prettige herinnering aan ons bezoek aan jullie. Die twee dagen er eens helemaal uit deden om veel plezier daartoe droeg vooral bij dat we jullie beiden zo gemakkelijk aantreffen.

Om beiden hartelijke groeten
van jullie beiden,
Jan

Indië in 't verleden

Een Groot Nederlander : Mr. P. Brooshooff

Coryphee der Journalistiek kan ons nog ten Voorbeeld staan !

In de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd onlangs behandeld het sluiten van een Indische leening, onder garantie van Nederland, en er was één, zegge één lid, dat er bezwaar tegen maakte, dat Nederland de leening zou garandeeren, waar het zelf reeds een zoo zwaren schuldenlast heeft en op den duur dus te groote risico's op zich zou nemen. Doch hij wordt overstemd door al die anderen, die de Nederlandsche garantie volkomen juist achten, omdat, zocals zij terecht opmerken, Nederland en Indië zoo nauw met elkaar verbonden zijn, dat de financiële toestand en het crediet van Indië van even groot belang zijn voor Nederland. Het is verheugend, dat dit standpunt vrijwel niet meer bestreden wordt, want zoo is het immers niet altijd geweest. In 1884, dus slechts 50 jaren geleden, vocht een groot Nederlander voor de verwezenlijking van deze denkbeelden; het was de journalist Mr. P. Brooshooff, die toen erop aandrong: „Men sluite voor Indië een leening, waarvan de rentebetaling en aflossing worden gegarandeerd door Nederland”, en al zou het nog jaren duren voor het zoover kwam, hij heeft zijn stem toch niet vruchteloos doen klinken.

Mr. Brooshooff is een der beste en meest hoogstaande journalisten geweest die Indië ooit gekend heeft, een onbaatzuchtige strijder voor de belangen van het land en de bevolking, welke hem lief waren. In 1864, — hij was toen 19 jaar oud, — ging hij naar Leiden om in de rechten te studeeren; hij haastte zich daarbij niet, zijn studententijd werd een der schoonste perioden van zijn zoo rijk leven. Als fuifnummer stond hij steeds vooraan, de „vroomlijke Piet” was de getaptste student in Leiden en zijn populariteit plantte zich voort tot Amsterdam, waarheen hij zich met zijn intimi begaf, als Leiden voor zijn bruisenden levenslust te klein bleek. Hij kon ook zeer verdienstelijk dichten en zong of droeg zijn geestesproducten zelf voor; deze Hollandsche Rodolphe Salis vond zijn „Chat noir” in de zaal van Roetemeijer in de Amstelstraat. Hier genoot hij een geweldige populariteit. In de zestiger jaren woede in ons land een zware veepest; de komische voorvallen, die zich bij de beteugeling daarvan weleens voordeden, inspireerden Piet Brooshooff tot zijn beroemd geworden „Lied van de Veepest”. Wanneer tijdens de pauze in het theater van de Gebroeders van Lier, het publiek bij Roetemeijer zijn biertje kwam drinken en daar Brooshooff ontdekte, werd er net zoo lang geschreeuwd, tot dat hij op een tafel klom om zijn lied voor te dragen.

In dien tijd begon hij zich reeds aan de journalistiek te wijden, hij werd redacteur van „Het Leidsche Dagblad” van Sythoff; tevens toonde hij zijn literaire gaven door een bundel schetsen uit het studentenleven, getiteld „Academische Dissolvingviews”. Al deze werkzaamheden maakten het hem niet mogelijk zijn studie in de normale 4 à 5 jaren te beëindigen; hij deed er precies 10 jaar over, pas in 1874 promoveerde hij. Om rustig voor zijn doctoraal te kunnen werken, trok hij naar Parijs; Leiden was blijkbaar te druk. Na voltooiing van zijn studie kwam hij in Ridderkerk bij het nieuw opgerichte blad „De Liberaal”. Hier bereikte hem het verzoek om de redactie op zich te nemen van de toenmalige „Semarangsche Courant”; hoewel Brooshooff niets van Indië afwist — hetgeen trouwens in die dagen geen vereischte was om als leider van een Indisch dagblad op te treden — trok hij in 1877 welgemoed naar Indië. Met zijn scherp verstand wist hij zich spoedig geheel in te werken in de koloniale vraagstukken en vestigde hij zijn reputatie als knap en eerlijk journalist.

Na drie jaren te Semarang te hebben gewerkt, werd hij aangezocht om redacteur te worden van de „Soerabaja Courant”; hij kreeg nu de gelegenheid om in een handelscentrum zijn kennis van handel en industrie te verrijken, terwijl hij door bezoeken aan de omliggende suiker- en tabakstreken zich op de hoogte stelde van de noden en behoeften in de cultures. In hem ontwaakt de strijder tegen al het onrecht, dat hij om zich heen aanschouwt, hij wordt de kampioen voor den Javaan, in wiens dienst hij zijn kundige en hartstochtelijke pen stelt. Ondanks zijn zwaren arbeid, vindt hij nog tijd voor litterair werk; voor de Officiers-Tooneelvereniging te Soerabaja schrijft hij een tooneelstuk, het bekende „Zijn meisje komt uit”. Door een samenloop van omstandigheden zou de oeropvoering van dit stuk echter niet plaats vinden in Soerabaja, maar bij de Koninklijke Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel” te Amsterdam, waar het jaren répertoire hield.

In 1883 moest Brooshooff wegens een oogziekte naar Nederland; hij keerde terug naar Soerabaja, doch moest kort daarna voor een nadere behandeling weer repatriëren. Hij vestigde zich te Utrecht en werd vast medewerker aan de „Soerabaja Courant”. In deze pe-

riode schreef hij den roman „Plicht”, waarmede hij bewees dat zijn kracht niet in deze richting lag. In 1886 trok hij wederom naar Indië om als hoofdredacteur op te treden van „De Locomotief”, aan welk blad hij, met een korte onderbreking, 20 jaren verbonden bleef. Steeds krachtiger wordt zijn taal, steeds feller zijn geduchte polemieken, hij sabelt alles en een ieder neer die naar zijn meening in strijd handelde met de belangen van het land en volk, dat hem dierbaar was geworden. Hij trok te velde tegen het koloniale uitzuigings-systeem, tegen de batig slot politiek, tegen wanbeleid en onverschilligheid, hij geeselde de voorstanders van de idee „Indië — wingewest”. Over een financieel beleid, dat geen ander doel had dan weer batige sloten voor Nederland te kweken, schreef hij: „Alle verbetering der Indische financiën mag mijnentwegen worden nagelaten, zoo zij zou moeten strekken om de koe opnieuw melk te doen geven, niet ten behoeve van het eigen huis, maar ten bate van een vreemd gezin”.

Zijn artikelen „Bij het optreden van de Heeren Sprenger van Eijk en Van Rees” en „Bloedarmoede” zijn vlammeende en schitterende pleidooien ten gunste van Indië. De uitmergeling van het land en de uitpersing der bevolking gaven Brooshooff een „Memorie” in de pen, welke tot de knapste stukken mag gerekend worden, die ooit over ons koloniaal beheer geschreven zijn. Hij toonde hiermede tevens aan, dat hij niet alleen een man van woorden, maar ook van daden was. Die Memorie, waarin hij niet alleen afbrak, doch ook opbouwde, was bedoeld als inleiding tot een grootsch plan. Hij wilde een beweging op touw zetten tot hervorming van het bestuursstelsel; daartoe richtte hij in 1887 zich in een gedrukt brief tot de redacteuren van alle in Indië verschijnende dag- en weekbladen, om hen uit te noodigen tot een bijeenkomst, teneinde zijn hervormingsplannen te bespreken. Op een enkele uitzondering na, gaf geen der collega's gevolg aan de uitnodiging en toen besloot Brooshooff het alleen te doen Van 1 November 1887 af plaatsde hij gedurende twee maanden iederen dag een open brief in De Locomotief, gericht aan twaalf der meest vooraanstaande en invloedrijkste persoonlijkheden in Nederland, met verzoek aan de Indische ingezetenen om adhaesiebetuiging. Hij kreeg 1255 handteekeningen.

De brief werd aan de Hollandsche heeren gezonden, de oorspronkelijke handteekeningen gingen naar Prof. Mr. J. de Louter in Utrecht. In het schrijven werd opgewekt tot oprichting van een Indische Hervormingspartij in Nederland, waarvoor een ontwerp-programma door Brooshooff tot in details was samengesteld. De partij kwam er niet, maar de actie maakte in het Moederland diepen indruk en had het gevolg, dat vele geesten zich openstelden voor andere en rechtvaardiger denkbeelden omtrent de in Indië te voeren politiek.

Snel volgden Brooshooff's publicatiën elkaar op; in „Het Schrapstelsel”, zette hij uiteen hoe de Departementen van Algemeen Bestuur te Batavia door een vindingrijk systeem van schrappen toe te passen op de voorstellen der residenten in het belang van land en volk, de begrotingen naar genoegen wisten te doen uitvallen. In zijn „Solosche Catechismus” geeft hij in den vorm van vragen en antwoorden een beschrijving van de in Soerakarta heerschende toestanden op het gebied van de landhuur. Hierop volgde de humoristische reisbeschrijving door Midden-Java, getiteld „De koude neus van den heer Van Putten”, een sarcastische critiek op de toestanden in de Vorstenlanden.

Met de K. P. M. maakt Brooshooff een reis van twee maanden door de Molukken en schrijft dan „Molukkenreis in Vogelvlucht”. Zijn karakter bewijst hij door de nobele wijze, waarop hij Generaal Vetter, na diens eerste échec op Lombok, verdedigt tegen laster en verdachtmaking. Van 1895 tot 1898 vinden wij Brooshooff in Den Haag als redacteur van het weekblad „De Nederlander”. In 1898 ging hij voor de vierde maal naar Indië, om weer de hoofdredactie van „De Locomotief” op zich te nemen. Na een reis door het Bantamsche verschijnt „Van Putten in Bantam”, het verslag van zijn reis met zijn denkbeeldigen vriend Van Putten. Waar onrecht heerscht, klimt Brooshooff op de bres, waar geleden wordt, tracht hij het leed te verzachten. Getroffen door den treurigen toestand van de bevolking in de residentie Semarang, sticht Brooshooff het „Semarangsche Comité voor zieke en behoeftige Inlanders”; hij brengt hiervoor f 36.000 bij elkaar, waarbij uit Nederland nog f 30.000 gevoegd wordt, dank zij de medewerking van het kamerlid Mr. C. Th. van Deventer, gedelegeerd Commissaris der N. V., die De Locomotief uitgaf. De inrichting kon het echter niet bolwerken zonder Gouvernementssteun en toen Brooshooff begin 1904 voor goed naar Hol-

land vertrok en er niet in slaagde een landssubsidie los te krijgen, werd de zieken- en arbeidsinrichting overgedaan aan het Leger des Heils.

In Nederland teruggekeerd, bleef Brooshooff den band met Indië onderhouden, o.a. als redacteur van de Locomotief. Hij keert zich nu tegen de groote Nederlandsche pers, welke onverschilligheid inzake de koloniale aangelegenheden hij scherp hekelt. Hij vindt gehoor bij De Telegraaf, waarin hij vijf vervolgartikelen schrijft, getiteld „Politiek zonder Hart”. Ondanks alle lauwhoed van publiek en volksvertegenwoordiging, zet Brooshooff zijn strijd onverdroten voort; zelf heeft hij niet veel vertrouwen in zijn succes, hij schrijft o.a.: „Ik weet wel dat ik voor doove ooren preek”, en elders: „De minister zal blijven approuveeren, de pers admireeren, de Kamers, schoon lichtelijk amendeerend, concedeeren. En Indië zal flaconneeren.” Indische specialiteit als weinigen, had het Brooshooff niet de minste moeite gekost lid der Tweede Kamer te worden; hij hield zich echter ver van alle politiek, zijn rechtschapen aard strookte niet met partij-geknoui. Opzienbarend was in het begin dezer eeuw zijn actie tegen Van Heutsz, dien hij niet de ware broeder voor Indië achtte.

Vóór het vertrek van dezen Gouverneur-Generaal naar Indië, vroeg Brooshooff hem, hoe hij aan de geiden dacht te komen, welke noodig zouden zijn voor de dringende behoeften van Indië. Van Heutsz antwoordde: „Daar moet de Minister (Fock) mij aan helpen”; hij, die zijn gewichtige post ging bekleeden, had geen begrip van en ook geen interesse voor de vraag, hoe het financiële beleid moest worden gevoerd. Geen wonder, dat de gal Brooshooff overliep bij zulk een cynisme. Hoe anders stelde hij zich de behartiging der Indische belangen voor, hij, die zijn leven gewijd had aan het welvaren onzer koloniën en haar bevolking en dit volstrekt belangeloos. Hij was niet geïnteresseerd in de suiker, trok geen inkomsten uit Delitabaak, genoot geen dividenden uit petroleum-ondernemingen en geen gewin uit goud-exploraties, waaraan militaire expedities vooraf moesten gaan. Brooshooff heeft gewerkt voor Indië uit liefde voor Indië.

V. E.

Letterraadsel

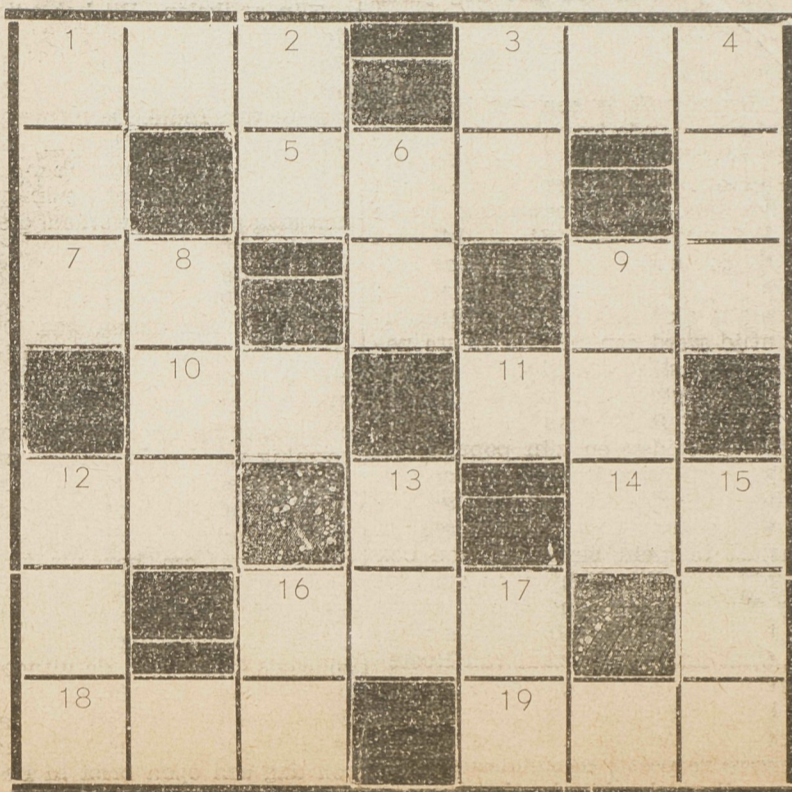
(Lettergreep-kruiswoordpuzzle)

Eenige inzenders hebben verzocht, een „moeilijk" kruiswoordraadsel op te geven. In afwachting daarvan iets anders in dat genre. Elk hokje der figuur bevat een lettergreep van het woord, dat moet worden ingevuld.

Omschrijvingen.

Horizontaal.

- 1 groote kwaadaardige aap
- 3 paradijs der gesneuvelde helden (Germ. mythologie)
- 5 compagnon
- 7 geaardheid v.h. lichaam
- 9 prieel
- 10 modern Duitsch componist
- 11 figuurlijke beteekenis voor „bevoordering, uitbreiding"
- 12 natuurlijk wapen
- 14 uitgave, waarvoor de gouvernementsambtenaren een toelage krijgen
- 16 roei- of zeilwedstrijd
- 18 gemoedstoestand
- 19 bekend Oceaanvlieger ((Franschman)

Verticaal.

- 1 wat men op reis bij zich heeft, 2 bewijs van deelgenootschap 3 vrucht, 4 Engelsche volksvertegenwoordiging, 6 leer van een kerk, 8 richtsnoer, 9 vakschool, 12 muziektempo, 13. ouderwetsch oorlogsschip, 15 soort straf, 16 beweelgrond, 17 overzichtstafel.

Voor de inzenders van de juiste oplossing zijn als prijs beschikbaar boekwerken, gramfoonplaten of eenig ander souvenir naar keuze van den winnaar (de winnares), ter waarde van vijf gulden.

Inzendingen per briefkaart vóór WOENSDAGAVOND 12 DECEMBER.

Op adreszijde vermelden : Letterraadsel.

Oplossing letterraadsel ddo. 17 November.

1-2 rups, 1-4 rasp, 1-6 rauw, 1-8 rest, 1-10 rook, 1-12 raam, 2-4 stoep, 4-6 prauw, 6-8 woest, 8-10 treek, 10-12 kraam, 12-2 maats, 1-14 slop, 3-15 oord, 4-16 park, 5-17 asch, 6-18 wand, 7-19 erts, 8-20 toon, 9-21 eens, 10-22 kauw, 11-23 aard, 12-24 mars, 13-25 arts, 14-15 paard, 15-16 drank, 16-17 krach, 17-18 haard, 18-19 droes, 19-20 steen, 20-21 nurks, 21-22 snauw, 22-23 woerd, 23-24 dwaas, 24-25 snees, 25-14 stoep.

Prijswinner werd (na loting) m.r. C. C. Van Helsdingen, Djocjaweg, Batavia-C., die aan de administratie van het Bat. Nwbl. gelieve op te geven wat verlangd wordt.

Correspondentie. Hr. Krekelberg, Bat.-C. Ten zeerste dank voor Uw ontwerp. Aangezien gelijksoortige opgaven echter slechts met groote tusschenruimte van tijd kunnen worden geplaatst, houden wij deze tot gelegener tijd aan.

Hr. Levison, Bat.-C. Den heer Xutrathus diepte ik op uit een klassiek handwoordenboekje, dat ik op het oogenblik met bij me heb, zoodat ik er den titel niet van kan opgeven.

In West's plaats zou ik zeker niet de uitkomst met een kleine Ruiten adviseeren. Ook van de Harten-vork is het slecht uitkomen. Blijft dus over troef of Schoppen. Waar West van Schoppen niets afweet, kome hij in dit spel met een troefje uit.

West had dus wel niet de coup kunnen voorzien bij het uitkomen, doch hij had wel beter kunnen uitkomen, dan hij nu deed. Want door de Ruiten 2 te spelen moest Oost zijn 10 inzetten. Had Oost die 10 behouden, dan had leider de coup niet kunnen toepassen, daar West dan gerust al zijn Ruiten had kunnen afwerpen. Oost's 10 tweede in Ruiten blijft dan tot het einde toe blinde's Ruiten 9 bedreigen.

VI.

- ♠ 5 4 3
- ♥ 9 7
- ♦ A V 5
- ♣ A H 9 8 4

- ♠ 9 2
- ♥ H V 2
- ♦ H B 8
- ♣ B 7 6 3 2

- N V
- W O A B 10 6 5 4 3
- Z 9 6 3
- V 5

- ♠ A H B 10 8 7 6
- ♥ 8
- ♦ 10 7 4 2
- ♣ 10

Zuid speelt Klein-Slem Schoppen.

West komt uit met den Harten Heer en speelt Harten Vrouw na, die door

leider in eigen hand met de Schoppen 6 wordt afgetroefd.

Dit spel is vrij ingewikkeld. Leider speelt twee malen troef, vervolgens Aas Heer van Klaveren, waarop in Zuid een Ruiten wordt weggewerkt en hierna een kleine Klaveren, die in Zuid afgetroefd wordt. Hierbij blijkt, dat van vrijspelen geen sprake is, daar de verdeling 5 : 2 is. Vanuit Zuid wordt dan op den Ruiten-Heer gesneden hetgeen lukt. Deze snit is absoluut noodzakelijk, daar het moment voor de coup nog niet aangebroken is. De vierde Klaveren van Noord wordt vervolgens weer afgetroefd en dan tot slot twee malen troef gespeeld. West is dan gesqueezed en leider maakt de rest der slagen.

Men zal zich afvragen hoe leider in dit spel de squeeze kon onderkennen; was het hier niet een kwestie van domweg snijden en uitspelen van alle winnende kaarten?

Neen lezer, toen bleek hoe de Klaveren zaten, troefde leider alle Klaveren op een na af. West hield een Klaveren over — de Boer — hooger dan blinde's 9.

Waar de snit op de Ruiten gelukte, wist leider, dat West den Heer had. Daar leider zelf de Ruiten 10 heeft, zou, indien West ook nog de Ruiten Boer had, de coup kunnen worden geprobeerd. Inderdaad bleek alles te zitten zooals leider gehoopt had. Alleen door deze enkelvoudige squeeze kon

... maken, indien hij tot afwerpen van zijn zijner hoge kaarten gedwongen worden. Hij speelt dus onmiddellijk zijn tien troeven achter elkaar uit en maakt inderdaad de rest van de slagen.

Op verschillende manieren had West de coup kunnen verhinderen. Na met Klaveren Heer aan slag te zijn gebleven zag hij de rentrant in den blinde, n.m.l. Ruiten Aas; verder ziet hij Harten Heer, die een bedreiging is voor zijn Harten Aas, indien leider tot een coup overgaat. Dus had West de rentrant weg moeten spelen met Ruiten Heer. Aan het afwerpen van Oost had hij dan duidelijk kunnen zien welke kaarten hij moest afwerpen onder leider's lange troef.

IV.

- ♠ A H 8 3
- ♥ H 8 3
- ♦ H B 9 3
- ♣ A B

- ♠ V B 9 7 5 2
- ♥ 7
- ♦ A 10 7
- ♣ 6 3 2

- 6
- N 9 6 5
- W O V 8 6 4 2
- Z 10 8 7 4

- ♠ 10 4
- ♥ A V B 10 4 2
- ♦ 5
- ♣ H V 9 5

Zuid speelt Klein-Slem Harten.

West komt met Schoppen Vrouw uit en de blinde neemt den eersten slag met den Heer. Het is geen kunst om 12 slagen, dus het contract, neer te leggen, maar wel is het moeilijk de mogelijkheid van Groot-Slem te onderkennen, niet door uitspelen van alle vaste slagen achter elkaar, doch doelbewust afstevenend op het groote coupspel.

Het uitkomen van West duidt op Vrouw Boer 9, dit staat zoowat vast, aangezien leider zelf over Aas Heer 10 beschikt. De Schoppen 8 kan in Noord dus nog een belangrijke kaart worden indien West ook over het Ruiten Aas beschikt. Niets is er tegen om deze kaart, het Ruiten Aas, bij West te veronderstellen en dan Klaveren en Harten af te spelen, in de hoop, dat West een van zijn winnende kaarten moet afwerpen. Ook in dit spel gaat de opzet goed op. Als leider zijn laatste troef speelt heeft West Ruiten Aas en Schoppen Boer 9; blinde heeft op dat moment Schoppen Aas 8 en Ruiten Heer.

or
12
ch
1-
te

et
at
ze
er,
t-
as
l-
n
w

or
12
ch
1-
te

et
at
ze
er,
t-
as
l-
n
w

et
at
ze
er,
t-
as
l-
n
w

et
at
ze
er,
t-
as
l-
n
w

et
at
ze
er,
t-
as
l-
n
w

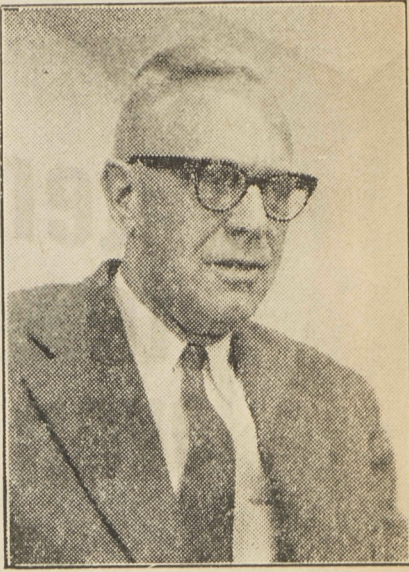
et
at
ze
er,
t-
as
l-
n
w

Dagblad Locomotief verdween van het toneel

Honderdjarige traditie

Een bericht uit Indonesië deelde deze dagen mede, dat het bekende Semarangse dagblad De Locomotief eind maart voor het laatst verschenen is. Zo is opnieuw een eind gemaakt aan het bestaan van een dagblad dat ruim honderd jaar geleden werd opgericht en in het publiciteitswezen in het voormalige Nederlands-Indië een belangrijke plaats innam, een blad met een mooie traditie, in welks levensloop zich de wijzigingen der sociale verhoudingen in de kolonie weerspiegelden. Dat ook dit blad de verschijning moet staken tekent wel bijzonder duidelijk de omwenteling die zich in Indonesië voltrokken heeft.

Het begin was maar klein: De Locomotief is gegroeid uit het Semarangsch Nieuws- en Advertentieblad, een klein blaadje in kwartoformaat, dat van maart 1852 af eenmaal per week verscheen. Een grotere courant vond destijds nog geen levenskansen. Nederlands-Indië was een ambtenarenkolonie, de bureaucratie regeerde oppermachtig, de resident en de assistent-resident waren koning in hun bestuursressort en machtig genoeg om ieder die hun beleid door kritiek aantastte, maatschappelijk te breken. Het Cultuurstelsel was wel over zijn hoogtepunt heen, maar het bestond nog en de baten ervan voor de Nederlandse schatkist waren dermate welkom, dat wie op afschaffing van het stelsel aan-

W. A. van Goudoever

Java transporteren, maar de arme diereen kwamen jammerlijk om zonder dienst te hebben gedaan. Bij Koninklijk besluit van 28 mei 1842 werd bepaald, „dat ter bevordering van het transport van produkten en goederen van Semarang naar Kedoe en de zogenaamde Vorstenlanden van Java en vice versa (zou) worden aangelegd een ijzeren spoorweg, bestemd om te worden bereden met ijzeren wagens, getrokken door buffels, ossen of paarden”. Ook dit besluit bleef onuitgevoerd, en het moest tot 1862 duren eer een particulier een concessie kreeg voor de aanleg van een spoorweg Semarang—Vorstenlanden. De Nederlandsch-Indische spoorwegmaatschappij werd opgericht. Het was een grote dag voor Semarang; de vreugde en de verwachting vonden uitdrukking in verandering van de naam van het blad in De Locomotief.

De Locomotief als dagblad

De courant groeide en werd in 1870 een dagblad.

In 1870 werd definitief besloten tot afschaffing van het Cultuurstelsel; het particulier initiatief kon zich ontplooiën en er volgden roerige jaren. De liberalen hadden een klinke overwinning behaald en dreeven de oorlogsverklaring aan Atjeh door. De eerste expeditie onder generaal Köhler liep allerongelukst af; hij landde op 5 april 1873 met een veel te geringe troepenmacht van 3600 man, die, nadat hij gesneuveld was, teruggestrook zonder zelfs de kraton van Kota Radja te hebben gezien. In de pers kwam felle verontwaardiging tot uiting. Na een oorlogsverklaring die overbodig en in lichtzinnigheid gedaan was, schreven de kranten, volgde een overhaaste voorbereiding van de eerste expeditie, ondanks de dringende adviezen van deskundigen als generaal Kroese, die een troepenmacht van 12.000 man ternauwernood voldoende genoemd had, met het gevolg van een gevoelig echec en de dood van de opperbevelhebber als straf voor het onverantwoordelijke avontuur. Toen de oorlog eenmaal verklaard was werd niet krachtig genoeg doorgestapt.

In december 1873 werd onder generaal Van Swieten een tweede troepenmacht naar Atjeh gezonden, die ook te klein was: 6000 man. De liberale gouverneur-generaal, jhr. Loudon, moest het ontgelden. Mr. Winckel schreef in de Semarangse Courant, dat de G.G., een vertegenwoordiger van l'art de plaisir, de kunst van te behagen, een beminlijk, maar onbeduidend man, gemeend had dat Indië met beminlijkheid geregeerd kon worden. Hij werd het land uitgezet. De Locomotief verzekerde dat de Hollander in Indië zich tegenover zijn inheemse bedienden schaamde. Lehkering, redacteur van De Vorstenlanden te Solo, die de gouverneur-generaal onbekwaam had genoemd en hem zowel moed als beleid ontzegde, liep een jaar gevangenisstraf op. H. B. van Daalen van de Java-Bode werd eveneens wegens zijn kritiek op het Atjehbeleid voor een jaar in de gevangenis opgesloten.

Dat ging jarenlang zo door, ook onder het bewind van Loudons opvolger, Van Lansberge. In 1877 werd de drukkerij van De Vorstenlanden bij bestuursbesluit gesloten, terwijl aan de uitgeefster de beroepen van drukker, uitgeefster en handelaar in drukwerken verboden werden. In 1879 werd de hoofdredacteur van De Locomotief, mr. J. W. T. Cohen Stuart, tot zes maanden gevangenisstraf veroordeeld. Hij legde na zijn invrijheidstelling de leiding van de courant neer en werd opgevolgd door P. A. Daum.

De Locomotief werd in de toen volgende jaren door bestuur en justitie in het bijzonder in het oog gehouden. Haar medewerker Verheyen werd in 1879 wegens „hoon tegen gestelde machten” tot een maand gevangenisstraf veroordeeld. Holkema te Djokja werd het verblijf in de Vorstenlanden ontzegd omdat hij in De Locomotief de sultan van Djokja „op ergerlijke en boosaardige wijze gehoord” heette te hebben. In datzelfde jaar kreeg een andere medewerker van het blad, de heer Berkholtz, een maand gevangenisstraf.

Een goede tijd brak voor de courant aan nadat mr. P. Brooshoofd hoofdredacteur geworden was, in 1886. Brooshoofd had te Leiden gestudeerd, was in 1877 naar Indië gegaan en had de hoofdredactie gevoerd van de Semarangse Courant. Hij was een eerlijke en geharnaste vechtersbaas, begaan met het lot van de bevolking van Midden-Java, waar feodale toestanden bestonden die van slavernij maar weinig verschilden.

Die bevolking was straatarm, en Brooshoofd schreef voor zijn blad een reeks artikelen die later in boekvorm verzameld werden onder de titel Memorie over de Toestand op Java. Hij was een harde werker, een ridderlijke natuur, altijd bereid, de partij op te nemen voor wie hij als slachtoffer van onrecht zag. Een uitmuntend stilist, die zijn gaven ook buiten het gebied van zijn journalistieke werkzaamheid gebruikte: hij schreef o.a. een toneelstuk, Zijn meisje komt uit, dat ook in Nederland herhaaldelijk vertoond is.

Als criticus van het koloniale bewind groeide Brooshoofd uit tot socialist: in zijn afscheidsartikel vóór zijn repatriëring, in 1904, gaf hij rekenschap van zijn socialistische overtuiging. Dit betlette niet dat hij als leider van het Semarangse blad volkomen op zijn plaats was, ondanks de algemene verwerping van al wat naar socialisme riekte onder de Europeanen in het toenmalige Ned.-Indië.

Betekenis van Semarang

De verklaring van deze schijnbare tegenstrijdigheid schuilt in de algemene omstandigheden in Midden-Java en de positie van Semarang als belangrijkste stad in dat deel van Java. De betekenis van Semarang

was geringer dan die van Batavia en Soerabaja. De export bestond voor verreweg het grootste deel uit inheemse produkten, o.a. kapok, en de importeurs vonden voor hun artikelen in het armoedige achterland maar relatief geringe koopkracht. De belangen der importeurs zowel als die van de N. I. Spoorwegmij, konden bij vergroting van die koopkracht door welvaartsmaatregelen enkel baat hebben.

Brooshoofs propaganda voor maatregelen van die strekking vond veel instemming. En dat hij de schrijnende armoede van de bevolking van Midden-Java aan de vorm der koloniale exploitatie toeschreef werd beschouwd als een privé mening die hem gegund kon worden. De „ethische politiek”, waarvan Brooshoofd een der eerste propagandisten was, werd als een Semarangse belang gezien.

Nog in de laatste jaren voor de Eerste Wereldoorlog, toen ik secretaris van de Semarangse Handelsvereniging was, viel op dat de chefs van importhuizen bijna alle „ethisch” gezind waren, ofschoon de ethische aandoeningen indertijd overal elders al zeer vervaagd of verdwenen waren. De exporteurs, die belang hadden bij lage lonen, wilden van de „ethische” politiek niets weten.

Er leefde te Semarang een frisse geest van vrijzinnige vooruitstrevendheid en vernieuwing, ook op staatkundig terrein. De Vereniging voor lokale belangen, die meer decentralisatie wenschte, had haar zetel te Semarang; de namen van Stokvis, mr. Van Wijngaarden, ir. D. de Jongh Wzn., Rückert, Westerveld e.a. waren eraan verbonden. De jong gestorven ir. Van Heel was de organisator van de grote tentoonstelling in 1914. Tillema, de propagandist van beter, gezonder wonen en betere kampongbouw, was een typisch Semarangse figuur. Er werd met opgewektheid gewerkt, er werden grote plannen ontworpen en uitgevoerd, o.a. de bebouwing van het zg. Heuvelterrein.

Zó was de maatschappelijke achtergrond van het journalistieke bedrijf der Locomotief.

Brooshoofd vertrok na tien jaren onafgebroken arbeid voor zijn blad, in 1896, voor korte tijd met verlof naar Nederland en legde in 1904, vermoed en ziek, de leiding van de courant neer. In 1900 verscheen zijn boek over De ethische politiek. In Nederland bleef hij als medewerker aan De Locomotief verbonden, en in het mooie maandblad De Beweging van Albert Verwey publiceerde hij enige opstellen, o.a. over de behandeling van de inheemse vorst Lapawawooy Kareng Segiri van Celebes en een over Daendels en Van Heutsz. Hij overleed in 1921.

In 1904 werd M. Vierhout, een Nederlands liberaal journalist, hoofdredacteur van De Locomotief. Vierhout was een door en door eerlijke, ridderlijke figuur, een man met enorme feitenkennis, een all-round journalist. Hij onderging een wekelange gijzeling, omdat hij geweigerd had, de naam van een bericht-

W. G. N. de Keizer

gever te noemen. Het gold een bericht over een of andere troepenbeweging, op zich zelf een onbelangrijk geval. Maar het legerbestuur was in dat opzicht uiterst gevoelig.

Vierhout keerde in 1910 naar Nederland terug, doch kwam kort daarna opnieuw in Ned.-Indië om de leiding op zich te nemen van de te Medan verschijnende Sumatra-Post. Hij werd opgevolgd door J. E. Stokvis, die redacteur geweest was van het analytisch verslag van de Tweede Kamer en daardoor kenner was van de Nederlandse politiek. Hij schreef een levendige, geestige en zeer leesbare stijl en wist typering te vinden die in het geheugen bleven hangen. Hij was doordrongen van het besef voor de verantwoordelijkheid van zijn positie als voorlichter van het publiek en wat hij schreef was doordacht en gaf zijn oprechte mening weer. Zijn politieke opvattingen ondergingen in zijn Indische jaren verandering; toen hij kwam had men hem vrijzinnig-democraat kunnen noemen; hij verwierp de opvattingen der toenmalige socialistische in Indië, en kopstukken als ir. Cramer, Schotman, Westerveld e.a. werden meermalen door hem op de vingers getikt. Toen hij heenging, in 1917, was hij sociaal-democraat geworden; van zijn veranderde overtuiging gaf hij rekenschap in twee artikelen over „Ethiek en Geld” in Koloniale Studiën. In Nederland gaf hij zich geheel aan het partijleven, maar toen wenselijk gevonden werd dat opnieuw een socialist van gezag zitting zou hebben in de Volksraad en hem een benoeming werd aangeboden, keerde hij naar Indië terug. Hij was, met prof. Oppenheim en de heer Thamrin, een der beste parlementariërs in Indië's vertegenwoordigend college, een uitmuntend, eenvoudig en geestig spreker, die het algemene vertrouwen genoot.

Hoofdredacteur van de Locomotief werd na Stokvis Ant. Lievegoed, die tevoren de journalistieke leiding van de Sumatra-Post te Medan had gevoerd. De verhoudingen in Midden-Java waren inmiddels gewijzigd. Wel was de armoede der bevolking er nog groot, maar de betekenis der westerse landbouwbedrijven was er overheersend geworden en de leiding van de Locomotief kon zich niet langer het radicalisme veroorlooven dat de vreugde van een Brooshoofd had uitgemaakt.

Voor Stokvis was de tijd van heengaan gekomen toen hij sociaal-democraat geworden was en in de S.D.A.P. een vooraanstaande plaats was gaan bekleden. Lievegoed was geen socialist, maar een liberaal met grote ruimheid van denken. Zijn integriteit stond boven elke twijfel, en rassenwaan was hem volkomen vreemd. Maar zijn opvattingen omtrent staatkundige hervormingen gingen minder ver dan die van zijn voorganger.

Eind 1925 legde Lievegoed de hoofdredactie neer om te worden opgevolgd door W. G. N. de Keizer, een bekwaam journalist, die met de door zijn voorganger gevolgde lijn volkomen brak.

De oude geest keerde, met mate, terug toen in de periode voor de Tweede Wereldoorlog de heer W. A. van Goudoever hoofdredacteur werd. Hij toonde zich een eerlijk en ruim denkend man, al ontbrak het strijdselement in zijn houding. Aan zijn leiding van de courant maakte de Japanse bezetting een einde.

De Locomotief heeft in het dagbladwezen in Ned.-Indië steeds een eervolle plaats bekleden, en groot en algemeen was het respect, ook bij lezers, die het met de richting niet eens waren. De reputatie van het blad was een bevestiging van de stelling, dat de krantelzer vóór alles een blad wenst waarvan hij weet dat het de eerlijke mening der redactie verkondigt, ook al verschilt men in tal van opzichten van mening. Men wist, dat De Locomotief naar eerlijkheid de feiten noemde en interpreteerde, en dat gaf in elk geval houvast.

Toen de courant honderd jaar geworden was, werd gehoopt dat ze ook in het nieuwe Indonesië haar mooie traditie en haar belangrijk werk zou kunnen voortzetten. Het heeft niet zo mogen zijn.

D. M. C. KOCH

J. E. Stokvis

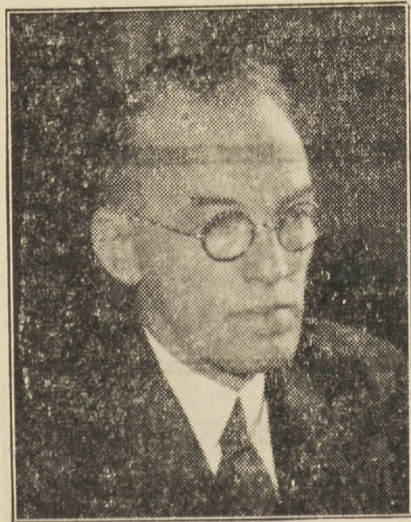
drong zich het vooruitzicht opende op gevangenisstraf of verbanning.

Inmiddels waren evenwel in Nederland de krachtigste voorstanders van het particuliere initiatief tot politieke invloed gekomen, en hun politieke organisatie, de Liberale Partij, eiste medezeggenschap ten aanzien van de exploitatie van de Indische welvaartsbronnen. Zij ijverde voor de mogelijkheid van stichting van particuliere ondernemingen door kapitaalbezitters, met afschaffing van het stelsel van gedwongen arbeid en „vrije arbeid”, de vrijheid voor de inheemse arbeider, zijn arbeidskracht aan de ondernemer in loondienst te verhuuren. De druk van het Cultuurstelsel op de bevolking was in de loop der jaren zo zwaar geworden en de uitwassen waren zo ernstig en zo evident, dat daarvan een wapen kon worden gemaakt.

De Liberale Partij boekte stuk voor stuk overwinningen, waardoor het bestaande stelsel geleidelijk afgebroken werd. In 1840 werd de Kroon verplicht, jaarlijks bij de Staten-Generaal een verslag in te dienen over de staat der Indische bezittingen. In 1848 volgde de bepaling, dat de Indische begroting voortaan door de Eerste en de Tweede Kamer moest worden goedgekeurd, en tegelijk werd besloten dat een nieuw regeringsreglement voor Ned.-Indië zou worden samengesteld.

Dit nieuwe reglement, dat in 1854 werd ingevoerd, bevatte de bepaling dat het toezicht op de drukpers bij algemene verordening zou worden geregeld. Twee jaren later werd het Drukkersreglement van kracht, waarbij de bladen onder censuur van het binnenslands bestuur werden gesteld. Dit „gewrocht der duisternis”, — naar de kenschetsing van Thorbecke — bevatte een aantal zo draconische bepalingen, dat het voor publicisten wel heel moeilijk werd, kritiek op het algemene beleid te oefenen die hen niet gevaar deed lopen, met de strafrechter in aanraking te komen of een administratieve maatregel op zich en zijn blad te zien toegepast.

Aanvankelijk liep het niet zo'n vaart. De bladen gaven, steunende op de scherpe afkeuring van het reglement in

A. J. Lievegoed

de Tweede Kamer, hun mening met tevoren nooit gekende vrijmoedigheid, en eerst in 1858 kwam de justitie op louter formele gronden, naar aanleiding van een onbetekenend verzuim, in oeweging.

Het zou spoedig anders worden. De eerste hoofdredacteur van De Locomotief, C. E. van Kesteren, werd in 1864 vervolgd en tot gevangenisstraf veroordeeld.

De transportverbindingen van Semarang met, in het bijzonder, de Vorstenlanden waren zeer onvoldoende, en er werd met aandrang geageerd voor het tot stand komen van een spoorwegverbinding. Het Semarangsch Nieuws- en Advertentieblad had daarin aandeel. Het vraagstuk was niet daarin minde. Het vervoer van koloniën Baud had er oorspronkelijk 1835 zijn gedachten over laten gaan, maar aan een stoomverbinding werd aanvankelijk niet gedacht. De minister liet in '35 een aantal kamelen, ezels en ezinnen van Tenerife naar

Weten te leven... allicht dat

bij is inbegrepen! Met wat speurzin en je rekentalent kom je een héél eind.

zegt: „Ik heb bij Vroom en Dreesmann zellig een kamer wel kan zijn, ook met een , natuurlijk: 't is maar een weet!

1001-Toepassingen zijn er te vinden voor de gezellig bedrukte katoenen overgordijnstof die wij voor U uit Engeland importeerden! Verder is het degelijk, goed wasbaar en kleurecht... éniq voor gordijnen, kussens... kleedjes... enfin, vult U maar in! **4.90**
120 cm breed, per meter

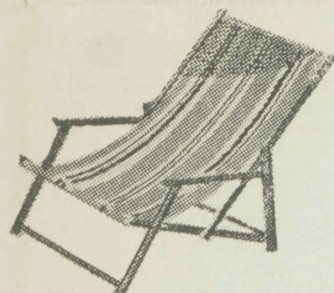
Wat U allemaal met plastic kunt doen, hoeven wij U niet meer te vertellen! Wél moet U weten dat onze fantastische kollektie nog steeds uitgebreid en gemoderniseerd wordt! Wij hebben plastic in de nieuwste dessins met de leukste bonte kleuren en met stof-effekt. 120 cm breed. P. m. **1.95**

Royale Amerikaanse prullebak van roestvrij metaal in frisse kleuren en moderne dekors. **3.90**

Wie op zoek is naar neutrale vloerbedekking, sterk en passend bij klassieke zowel als moderne interieurs, zou zeker niet direkt aan Chinees parket denken. Toch bereikt U een prachtig resultaat met zo'n „tegelapijt“, vervaardigd uit originele Chinese biezen, gevát in blokken van 30 x 30 cm! Per strook van 9 blokken, afmetingen 30 x 270 cm. **7.20**

Stuk voor stuk sublieme staaltjes van weefkunst, onze tafelkleden van zuiver wollen garen, speciaal voor Vroom en Dreesmann decoratief gedessineerd in rustige kleurkombinaties en aldus aangepast aan de moderne binnenhuis-architectuur! 140 x 170 cm **34.50**

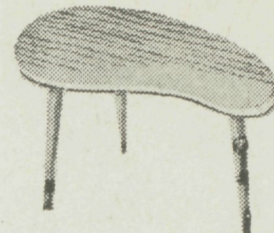
Wat een weelde... een nieuwgebouwd huis met grote ramen, die natuurlijk strakke, moderne vitrage vragen! Vitranet - prima wasbaar grofgeveven filet harmonieert met ieder hedendaags interieur, geeft ruim doorzicht en is in vele breedten leverbaar, o.a. in 90, 110, 130 en 150 cm br., **1.75**
90 cm breed. P. m.

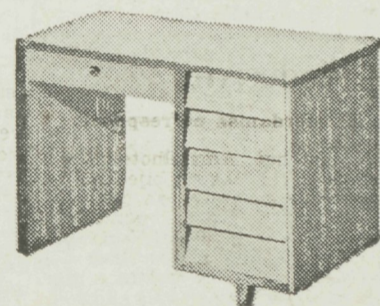
Maak nu vast van Uw tuin een zomerparadijs! Wij hebben luie ligstoelen voor U in zorgvuldig gladgeschuurd beuken, met armleggers en, om afscheuren te voorkomen, uitneembare lopers... en verder is dan het wachten alléén nog op de zon! **9.75**
Idem, gelakt 11.90

Fauteuil in moderne lijn, uitgevoerd in blank of zwart. Zodra U zit voelt U dat de konstruktie „af“ is! Wat de bekleding betreft is er volop keus. **69.75**

Praktisch bijzettafeltje in Boem-rang-model. Blank eiken of gepolijst noten... aan U de keus! **13.90**

Voor hardwerkende H.B.S.-ers en altijd bezige vaders is er een blank eiken bureau met 5 laden berg-ruimte, voorzien van centraal sluiting. Afmetingen 105 x 55 cm **110.-**

Chenille bedsprei in originele kleurschakeringen die veel bijdragen tot het buitengewoon smaakvolle effect van de rustige dessinering. 1-persoons **26.50**
150 x 220 cm
2-persoons **36.-**
210 x 220 cm

Attrakties

„Stoffentoonstelling“. 'n Unieke expositie van moderne stoffen naar ontwerpen van bekende Nederlandse kunstenaars.

Expositie Amerikaanse huishoudelijke artikelen in het souterrain op de huishoud-afdeling.

Uw warenhuis

ROTTERDAM

hting „Maasoord“

g-
rs(ers)

pleiding voor het
ging B.

5,14 tot f 140,96 per
ding, bewassing en
er gediplomeerden
tuele aftrek voor
oning f 37,25 p. m.

ot de geneesheer-

vertrouwen!

N.V. OPTISCHE INDUSTRIE
„DE OUDE DELFT“

vraagt:

a. EEN TYPISTE

voor haar Directie-Secretariaat.

Kennis der moderne talen strekt tot aanbeveling.

b. EEN TYPISTE

voor haar bedrijfsbureau.

Deze functie omvat het typen van rapporten en werkinstructies.

c. EEN ASSISTENTE

voor lichte administratieve werkzaamheden.

Mulo-diploma strekt tot aanbeveling.

Eigenhandig geschreven brieven met uitvoerige inlichtingen omtrent personalia, ervaring en verlangd salaris te richten aan de afd. Personeelszaken, Oude Delft 36 - Delft.